

RODOVÉ ROZDIELY VO VOĽBE ŠTUDIJNEJ DRÁHY A V PROFESIJNÝCH ZÁUJMOCH

Jana Kapová

Katedra psychológie, Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešovská univerzita, Prešov.

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá rozdielmi medzi chlapcami a dievčatami vo výbere vysokej školy a preferencii záujmov. Od vzorky 202 maturantov boli získané údaje o profesijných záujmoch a voľbe vysokoškolského štúdia. Výsledky výskumu ukázali, že chlapci si častejšie volia školu technického a konvenčného zamerania, kým dievčatá školu sociálneho zamerania. Tiež sa zistilo, že chlapci viac preferujú prakticko-technické a konvenčné záujmy. Dievčatá naopak preferujú umelecko-jazykové a sociálne záujmy viac ako chlapci.

Kľúčové slová: rod, študijná dráha, profesijné záujmy.

Abstract

This contribution deals with differences between boys and girls in choosing college study and in their preferred interests. Data concerning vocational interests and college study choice was gathered from the sample of 200 secondary school graduates. The results have shown that boys more frequently prefer technical and conventional branches of study, while girls the branches of social direction. Also boys more frequently prefer practically-technical and conventional interests. Girls in contrary prefer artistic, linguistic and social interests.

Key words: gender, study course, vocational interests

Úvod

Voľba povolania patrí k najvýznamnejším rozhodnutiam v živote človeka. Úspešne vyriešiť otázku voľby povolania a štúdia znamená pre človeka nájsť vzdelanie a povolanie, v ktorom sa môže seberealizovať a uskutočňovať svoje záujmy. Podľa Vendela (2008, str. 66) „spokojnosť s prácou je asi trikrát vyššia u tých, ktorí si vyberajú povolanie v súlade so svojimi záujmami, než u tých, ktorých záujmy o povolanie sú v rozpore s vlastnou voľbou“. Bergman a Eder (1992) definujú záujem ako relatívne stabilné kognitívne, emocionálne a hodnotovo v osobnosti zakotvené tendencie konania, ktoré sa navzájom líšia na základe druhu, smeru, generalizovanosti a intenzity. Bedrnová a Nový (1994) charakterizujú záujem ako trvalejšie zameranie človeka na určitú oblasť predmetov a javov skutočnosti. Určuje kvalitu a hĺbku prístupu človeka k jednotlivým druhom činnosti. V podobnom význame sa v novej literatúre v oblasti profesijného poradenstva používajú záujmy ako Hollandom definované typy osobnosti, kde sú chápané ako odzrkadľujúce zameranie, preferencie a v užšom význame profesijné záujmy jednotlivcov (Tracey, 1997, Tracey a Rounds, 1995, Sagiv, 2002, Džuka, 1999). Takéto ponímanie Hollandomských osobnostných typov súvisí s vývojom dotazníkov záujmov. Pri konštrukcii viacerých z nich si ich autori pri zostavovaní základných škál záujmov adoptovali tento Hollandom hexagonálny teoretický model štruktúry záujmov (Chartrand a kol., 2002). Hollandom model sa stal predmetom mnohých štúdií, rôznych autorov. Výskumy Manickaraja a kol. (1996) a Andersona, Traceyho a Roundsa (1997) preukázali určité rozdiely v profesijných záujmoch medzi pohlaviami. Bergmann a Eder (1992) zistili rozdiely medzi pohlaviami v praktických, umeleckých, sociálnych, konvenčných a intelektových záujmoch. Džuka (1999) zistil rozdiely v praktických záujmoch v prospech chlapcov a umeleckých a sociálnych záujmov v prospech dievčat, nezistil však rozdiely medzi pohlaviami v ostatných záujmoch.

Početné sú aj štúdie, ktoré sa zaoberajú rozdielmi vo voľbe školy a povolání. Voľbou študijnej dráhy sa vo svojich článkoch zaoberali okrem iného aj Tatrovová (2000), Adamovič (1990), Adamovič a Eiselová (1992) a iné. Pomerne všetci autori sa zhodujú v tom, že významné rozdiely vo voľbe študijnej dráhy medzi chlapcami a dievčatami sa týkajú technických smerov štúdia. Takto zamerané školy si častejšie volia chlapci. Dievčatá naopak častejšie inklinujú skôr k umeleckým a sociálne zameraným školám.

Cieľ tohto výskumu bol podobný - overiť či sa chlapci a dievčatá odlišujú v preferencii záujmov a zároveň zistiť, či sa chlapci a dievčatá líšia vo voľbe študijného smeru.

Vzorka a organizácia zberu dát

Výskum bol realizovaný v období od októbra 2005 do júna 2006 v 7 triedach 5 gymnázií v Prešove. Vzorku tvorilo 202 účastníkov, študentov 4. ročníkov gymnázií, z toho bolo 130 dievčat a 72 chlapcov. Respondenti a respondentky boli vo vekovom rozpätí od 17 do 20 rokov, pričom priemerný vek v skupine bol 18,1 so smerodajnou odchýlkou 0,6. Respondenti a respondentky boli do nášho výskumu vyberaní nenáhodným príležitostným výberom. Výber bol obmedzený na Prešovský kraj. Nazbierané údaje sme podrobili štatistickej analýze. Pre overenie významnosti rozdielov v záujmových typoch medzi chlapcami a dievčatami sme použili t-test pre nezávislé výbery. Za účelom overenia vzťahu pohlavia a voľby študijného smeru sme použili štatistiku χ^2 -test.

Nástroje zberu dát

Dotazník štruktúry všeobecných záujmov (DŠVZ)

Dotazník štruktúry všeobecných záujmov je slovenskou verziou Der Allgemeine Interessen-Struktur -Test (AIST) Bergmanna a Edera (1992). Preklad vytvoril a niektoré psychometrické vlastnosti slovenskej verzie dotazníka overil Džuka (1999). Jeho základ tvorí Hollanďan model záujmov. Umožňuje zisťovať školské a profesijné záujmy žiakov od 14. roku. Pomocou 60 položiek meria šesť záujmových okruhov: praktické, intelektuálne, umelecké, sociálne, podnikateľské a konvenčné. Test teda meria záujmy na najvšeobecnejšej úrovni. Každý zo záujmových okruhov je meraný 10 položkami. Konštruktívnu validitu slovenského prekladu overil Džuka (1999).

Zistenie voľby študijného smeru

Odbor zvolenej vysokej školy, na ktorú sa študenti prihlásili, sme zisťovali pomocou jednej otázky, ktorá konkrétne znela: „Uveďte vami zvolené študijné smery (na ktorý odbor a školu ste si podali prihlášku).“ Jednotlivé voľby vysokej školy sme potom kategorizovali podľa klasifikačného systému zamestnaní, ktorý vytvoril Š. Vendel (2008) do šiestich všeobecnejších kategórií. Tieto kategórie predstavujú širšie okruhy študijných smerov a pomenovali sme ich nasledujúco: technický smer, vedecký smer, umelecký smer, sociálny smer, podnikateľský smer a konvenčný smer.

Výsledky a interpretácia výsledkov

Z tabuľky 1 vyplýva, že chlapci a dievčatá sa štatisticky významne líšia v pravdepodobnosti voľby technického smeru a sociálneho smeru na 1% hladine významnosti a voľby konvenčného smeru na 5% hladine významnosti.

Tab 1

Rozdiely vo voľbách medzi chlapcami(N=51) a dievčatami (N=116)

Voľba	Chlapci N	Dievčatá N	χ^2	signifikantnosť
Technického smeru	n 40	109	8.89	.003**

	z	11	7		
Výskumného smeru	n	45	111	3.20	.074
	z	6	5		
Umeleckého smeru	n	49	102	2.71	.099
	z	2	14		
Sociálneho smeru	n	41	67	7.94	.005**
	z	10	49		
Podnikateľského smeru	n	43	90	0.99	.320
	z	8	26		
Konvenčného smeru	n	38	101	4.00	.045*
	z	13	15		

*p<0.05, ** p<0.01, n-nezvoli , z-zvolili.

Podľa našich výsledkov, si chlapci volia častejšie než dievčatá technický smer a dievčatá si vyberajú sociálny smer s väčšou pravdepodobnosťou ako chlapci. Podobne zistenia uvádza vo svojej práci Ferjenčík a Tatranová (2001). Tento výsledok interpretuje hlavne psychickými a fyzickými odlišnosťami medzi pohlaviami a z toho vyplývajúcimi rozdielnymi záujmami, inými spoločenskými očakávaniami, ktoré sú kladené na dievčatá a chlapcov, ale aj inou štruktúrou schopností a osobnostných vlastností u chlapcov a dievčat. Okrem tohto výsledku, sme zistili, že chlapci si volia častejšie konvenčný smer než dievčatá. Vysvetlenie môžeme opäť nájsť v odlišnosti spoločenských očakávaní kladených na chlapcov a dievčatá. Od chlapcov sa očakáva zabezpečenie rodiny, preto si vyberajú ekonomické a právnické povolania, ktoré sú dobre finančne ohodnotené. Na rozdiel od iných autorov (Adamovič, 1990) sa nám nepotvrdilo, že umelecký smer si volia častejšie dievčatá. Interpretovať to môžeme iným vnímaním umenia v dnešnej dobe. Zároveň pod umelecké smery radíme aj smer zameraný na jazyk. Jeho ovládanie je v súčasnosti nutnosťou tak u dievčat ako aj u chlapcov, čo si dnešní mladí ľudia plne uvedomujú.

Tab 2

Rozdiely v záujmoch meraných DŠVZ medzi chlapcami (N=72) a dievčatami (N=129)

Záujmy	Chlapci x	SD	Dievčatá x	SD	t	Signifikant- nosť
Praktické	2.37	0.65	1.87	0.54	5.87	.000***
Intelektuálne	2.64	0.62	2.64	0.74	-0.04	.966
Umelecké	2.28	0.68	2.95	0.75	-6.37	.000***
Sociálne	2.60	0.66	3.38	0.77	-7.22	.000***
Podnikateľské	3.04	0.72	3.13	0.78	-0.78	.434
Konvenčné	2.36	0.70	2.10	0.63	0.33	.011*

*p<0.05, ** p<0.01; ***p<0.001

Na základe výsledkov uvedených v tabuľke 2 môžeme konštatovať, že chlapci a dievčatá sa štatisticky významne líšia v praktických, umeleckých a sociálnych záujmoch (na 0.1% hladine významnosti) a konvenčných záujmoch (na 5% hladine významnosti). Konkrétne z toho vyplýva, že chlapci viac preferujú prakticko-technické záujmy a konvenčné záujmy ako dievčatá. Dievčatá naopak viac preferujú umelecko-jazykové a sociálne záujmy ako chlapci.

V plnej miere potvrdili rozdiely, ktoré sú v zhode s výsledkami Džuku (1999). Džuka (1999) meral záujmy tým istým dotazníkom, ktorý bol použitý v našom výskume. Dievčatá, podľa našich výsledkov, viac preferujú umelecké záujmy a sociálne záujmy ako chlapci. Chlapci inklinujú skôr k praktickým a konvenčným záujmom.

Záver

Cieľom nášho výskumu bolo overiť či sa chlapci a dievčatá odlišujú v preferencii záujmov a zároveň zistiť, či sa chlapci a dievčatá líšia vo voľbe študijného smeru.

Potvrdili sa nám mnohé výsledky predchádzajúcich výskumov. V prípade rodových rozdielov vo voľbách študijných smerov sa nám potvrdilo, že chlapci si častejšie volia technický smer, na ktorí majú aj väčšinou lepšie predpoklady. Tým predpokladom môže byť aj väčší záujem o praktické činnosti, ako sa nám potvrdilo aj v našich výsledkoch. Dievčatá si naopak volia častejšie školy sociálneho zamerania. V súvislosti s tým sa nám potvrdilo, že dievčatá viac preferujú sociálne záujmy. Podobná paralela sa nám potvrdila aj v prípade rodových rozdielov v konvenčných smeroch a konvenčných záujmov. Tieto výsledky len podporujú tvrdenie Vendela (2008), že ľudia si vyberajú povolanie v súlade so svojimi záujmami.

Z našich výsledkov ďalej vyplýva, že rod je dôležitou premennou pre voľbu povolania. V procese poradenstva pre výber povolania nie je možné túto premennú prehliadať, podobne ako nie je možné nezahrnúť do procesu voľby štúdia záujmy.

Literatúra

- Adamovič, K. (1990). Postoje študentov gymnázia k ďalšiemu štúdiu a povolaniu. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 25, s. 425-432.
- Adamovič, K., & Eiselová, K. (1992). Postoje k povolaniu u žiakov končiacich základnú a strednú školu. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 27, s. 35-61.
- Anderson, M. Z., Tracey, T. J.G., & Rounds, J. (1997). Examining the invariance of Holland's vocational interest model across gender. *Journal of Vocational Behavior*, 50(3), 349-364.
- Bedrnová E, & Nový I. (1994). *Psychologie a sociologie řízení firmy*. Prospektrum: Praha.
- Bergmann, Ch., & Eder, F. (1992). *Allgemeiner Interessen-Struktur-Test/ Umwelt-Struktur-Test, AIST/UST*. Beltz Test : Weinheim.
- Chartrand, J. M., Borgen, F. H., Betz N. E., & Donnay D. (2002). Using the Strong Interest Inventory and the Skills Confidence Inventory to Explain Career Goals. *Journal of Career Assessment*, 2, 169-189.
- Džuka, J. (1999). Konštruktívna validita dotazníka štruktúry všeobecných záujmov (DŠVZ). *Československá psychológia*, s.143-154.
- Ferjenčík, J., & Tatranová P. (2001). Motivácia, hodnoty a osobnostné vlastnosti maturantov v kontexte výberu ich ďalšej študijnej dráhy. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 36, s. 3-25.

- Sagiv, L. (2002). Vocational Interests and Basic Values. *Journal of Career Assessment*, 2, 233-257.
- Tracey, T. J.G. (1997). The Structure of Interest and Self-efficacy expectation: An expanded Estimation of the Spherical Model of Interests. *Journal of Counseling Psychology*, 44, 32-43.
- Tracey, T. J., & Rounds, J. (1995). The Arbitrary Nature of Holland's RIASEC Types: A Concentric-Circles Structure. *Journal of Counselling Psychology*, 42, 431-439.
- Vendel, Š. (2008): *Kariérni poradenství*. Praha: Grada, 2008..

Mgr. Jana Kapová, PhD.
Katedra psychologie, FHPV, PU
Ul. 17 novembra č. 1
081 16 Prešov, Slovakia
e-mail: jbanas@unipo.sk